

LAPSEN ÄÄNI

2022

Lasten ja nuorten kokemuksia
perheen pienituloisuudesta:

HYVINVOINNIN VAJEET

JAA HAASTEET

LAPSEN ÄÄNI 2022

Lasten ja nuorten kokemuksia perheen pienituloisuudesta:

HYVINVOINNIN VAJEET JA HAASTEET

"No joskus tulee huomattua, että äiti välttelee joidenkin tuotteiden ostamista."

"Kuulen sitä, kuinka äiti sanoo saaneensa huomautuksen laskuista ja että veden käyttöä tulee vähentää."

"Tämän vuoksi pyrin käymään vähemmän suihkussa ja en uskalla juuri juoda vettä kotona."

"Yritin saada kesätöitä mahdollisimman paljon, jotta voisin auttaa äitiä."

Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi. Lasten kokemuksille tulee antaa ääntä ja tilaa päätöksenteossa, kun pyritään parantamaan lasten ja perheiden hyvinvointia.

Lapsen ääni on Pelastakaa Lasten vuosittain toteuttama kysely, johon vastamalla lapset ja nuoret voivat kertoa elämästään, arjestaan ja kokemuksistaan. Kyselyä on tehty vuodesta 2001.

Vuonna 2022 kyselyn pääaiheina olivat lasten ja nuorten kokemukset perheensä taloustilanteesta, hyvinvoinnista, mielenterveydestä ja sosiaaliturvan sekä palveluiden tuntemuksesta ja käyttökokemuksista.

Lapsen ääni 2022 -raportti kuvaa lasten ja nuorten kokemuksia perheen pienituloisuudesta, arjen haasteista ja hyvinvoinnin vajeista. Raportin lopussa Pelastakaa Lapset ry esittelee polkuja ulos lapsiperheköyhyydestä johtopäätöksissä ja suosituksissa.

Kaikki Lapsen ääni -materiaalit löydät osoitteesta:
pelastakaa.org/lapsenaani

LAPSEN ÄÄNI 2022

Teksti: Johanna Vinberg, Pelastakaa Lapset

Taitto: Atte Nykänen, Pelastakaa Lapset

Kuvat: Nina Salokangas

Pelastakaa Lapset 2022

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	4
Lapsen ääni -kysely	6
Kokemuksia pienituloisuudesta ja hyvinvoinnista	10
1 Pienituloinen elämäntilanne	11
2 Lasten arjen puutteet ja vapaa-ajan köyhyys	16
3 Pienituloisuus eriarvoistaa ja syrjäyttää	19
4 Lasten hyvinvoinnin vajeet, mielenterveyshaasteet ja huoli	21
5 Sosiaaliturva ja palvelut vastaamassa hyvinvoinnin vajeisiin	25
6 Koronapandemian seuraukset	30
7 Huolestuttava tilanne: mielenterveyden haasteet ja vähemmistöryhmien hyvinvointi	31
Johtopäätökset	33
Suosituksia lapsiperheköyhyyden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi	34
Lähteet	35

TIIVISTELMÄ

Lapsen ääni -kysely oli avoinna toukokuun lopussa 2022 verkkokyselynä. Yhteensä 1130 12-18-vuotiasta lasta ja nuorta vastasi kyselyyn nimettömänä. Kysymykset käsittelivät lasten arkea ja elämää, perheen taloustilannetta, lasten hyvinvointia ja sekä koronapandemian vaikutuksia. Kyselyssä kysyttiin myös sosiaaliturvasta ja -etuuksista, palveluiden tuntemuksesta, käytöstä ja tarpeesta sekä lopuksi pyydettiin lasten ja nuorten ajatuksia tulevaisuudesta.

Vastanneista lapsista suurin osa oli yläkouluikäisiä eri puolilta Suomea. He asuivat kaksilapsisessa, keskituloisessa ydinperheessä kaupunkialueella. Hieman alle puolet vastaajista koki kuuluvansa yhteen tai useampaan vähemmistöön.

Kyselyyn vastanneista lapsista noin puolet koki hyvinvointinsa ja elämäntilanteensa hyväksi, mutta noin kolmasosa vastanneista lapsista koki hyvinvointinsa heikoksi, ei saanut tukea muilta ihmisiltä ja koki elämänsä epävakaaksi.

Pienituloiseksi perheensä määritteli noin 10 % lapsista ja heistä 85 % oli haasteita perheen menojen kanssa. Kaikista vastanneista lapsista 27 % arvioi, että perheellä on haasteita selvitä menoista. Pienituloiseksi itsensä määritelleet lapset asuivat useammin maaseudulla ja yhden vanhemman perheessä tai perheessä, jossa vain toinen huoltaja oli työssä. Pienituloisuus aiheutti lapsille arjessa käytännön puutteita, mutta myös vapaa-ajan köyhyyttä ja hyvinvoinnin vajeita.

Pienituloisissa perheissä asuvien lasten ja vähemmistöihin kuuluvien lasten hyvinvointi oli selkeästi heikompi kaikissa mielen hyvinvointia käsittelevissä kysymyksissä. He olivat kokeneet useammin kiusaamista ja negatiivisia tuntemuksia perheensä taloudellisesta tilanteesta johtuen. Pienituloisten perheiden lapset olivat käyttäneet enemmän terveys- ja sosiaalipalveluja, ja selviytyminen koronapandemiasta oli heikommalla tasolla.

Pienituloisuus liittyi kyselyyn vastanneilla vahvasti heikompaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, ja hyvinvointivajeet olivat merkittäviä, usealle elämän osa-alueelle ulottuvia. Tämänkaltaisia tuloksia on ilmennyt myös edellisvuosien Lapsen ääni -kyselyssä.

Lapset ja nuoret tunsivat hyvin kyselyssä esitettyjä sosiaaliturvaetuksia ja palveluja ja kuvasivat myös näiden käyttöä ja tarpeita. Lapset ideoivat tapoja auttaa heikossa taloudellisessa tilanteessa olevia perheitä erilaisten taloudellisten tukien ja arjen tuen avulla. Lapset toivoivat, että lasten mielipidettä kuunnellaan palvelujen kehittämisessä.

Tulevaisuuden suhteen lapset ja nuoret toivoivat tavallisia arkisia asioita, opiskelua, töitä, perhettä ja hyvää oloa, mutta myös rauhaa sekä ilmastonmuutoksen eteen tehtäviä toimia.

Kyselyn tuloksina suositetaan, että lapsiperheköyhyyden vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi perheiden monimuotoiset tilanteet ja haasteet on huomioitava kokonaisvaltaisesti. Pienituloisten perheiden hyvinvointia on tuettava matalan kynnyksen palveluilla ja erityisesti lasten ja nuorten mielen hyvinvointiin on panostettava. Vanhempien työllistymistä on tuettava ja sosiaaliturvaetuksia kehitettävä lapsilähtöisesti.

Lapsen oikeudet toteutuvat, kun lapsen mielipidettä kuullaan ja hänen näkökulmansa huomioidaan.

PIENITULOISUUS ERIARVOISTAA JA SYRJÄYTTÄÄ

PIENITULOISISSA PERHEISSÄ:

- 85 %** lapsista koki, että perheellä on haasteita selviytyä menoista
- 71 %** lapsista ei voi lomailla perheen kanssa, koska ei ole varaa
- 23 %** lapsista on joutunut lopettamaan harrastuksen

HYVINVOINNIN VAJEET KASAUTUVAT

PIENITULOISISSA PERHEISSÄ:

- 47 %** lapsista on huolissaan perheensä toimeentulosta
- 42 %** lapsista koki hyvinvointinsa huonoksi
- 9 %** lapsista piti itsestään sellaisena kuin on
- 55 %** lapsista on kokenut, että korona on vienyt elämästä vuosia
- 34 %** lapsista oli kokenut kiusaamista

MUTKIKKAAT POLUT POIS KÖYHYDESTÄ

- 27 %** lapsista koki, että elämä on epävakaa
- 24 %** lapsista koki, ettei saa tarpeeksi tukea muilta ihmisiltä
- 22 %** pienituloisten perheiden lapsista ei ollut saanut tarvitsemaansa palvelua

LAPSEN ÄÄNI -KYSELY

Kyselyn tarkoituksena on taata lasten oikeus mielipiteensä ilmaisuun, antaa lapsille mahdollisuus kertoa elämästään ja arjen kokemuksistaan sekä tarjota aikuisille lapsilähtöisiä ratkaisuja epäkohtien korjaamiseen. YK:n lapsen oikeuksien sopimus takaa lapsille vahvat oikeudet vaikuttaa ja tulla kuulluksi heitä koskevissa asioissa.

Kyselyn tuloksena oli noin 200 sivua aineistoa lasten ja nuorten arjesta Suomessa. Lapset toivat esille elämässään kohtaamiaan haasteita ja vaikeuksia, mutta myös tulevaisuuden toiveita. He jakoivat myös kokemuksia sekä ideoita palvelujen ja muiden ihmisten auttamiseen ja tukemiseen.

Lapset ja nuoret pitivät tärkeänä, että heiltä kysyttiin asioista ja osa heistä koki, että kyselyyn vastaaminen oli lisännyt heidän hyvinvointiaan tai tietoisuuttaan asioista.

Lapsen ääni -raportissa tuodaan esiin lasten arjen ääntä ja kokemuksia, jotka jäävät usein kuulematta ja havaitsematta. Samalla raportti kertoo yhteiskunnallisesta tilanteesta lasten silmin. Raportissa esitetään myös keinoja, joilla lasten ja nuorten hyvinvointia voidaan parantaa yhteiskunnassa. Niitä on kehitettävä arjen parantamiseksi, monimuotoisten elämäntilanteiden haasteiden ratkaisemiseksi ja palvelujen kehittämiseksi kunnissa ja hyvinvointialueilla.

Vuosi 2022 näytti valoisammalta pahimman koronapandemian jälkeen. Hyvin pian maailman tilanteen kriisiytyminen, Venäjän Ukrainaan kohdistamat sotatoimet heikensivät maailmantaloutta ja lasten ja perheiden arjen hyvinvointia hintojen noustessa. Epävarmuus ja riskitekijät jatkuivat ja jopa lisääntyivät osalla lapsista. Kelan ja Itlan arvioiden mukaan lapsiköyhyys on lisääntynyt 3 % ja lapsiperheköyhyys on kasvanut 16 000 perheellä (Kela 2022).

Koronapandemian epävarmuudesta toipuminen oli lapsilla ja perheillä vielä kesken, kun he joutuivat kohtaamaan uusia haasteita. Inflaatio on lisännyt perheiden talousvaikeuksia ja raha-asiat ovat aiheuttaneet huolta myös lapsille. Lasten ja nuorten vapaa-ajan vietto ja harrastaminen ovat muuttuneet, sillä perheissä karsitaan vapaa-ajan menoista tiukentuneessa taloudellisessa tilanteessa.

Lasten ja nuorten elämää, kasvua ja kehitystä ovat varjostaneet pandemia, maailmantalouden heilahdukset ja inflaatio sekä sodan uhka ja epävarmuus maailmanrauhasta. Yksinäisyyden kokemukset ja mielenterveyshaasteet nousevat puolestaan esille esimerkiksi kouluterveyskyselyssä (THL 2021).

Lapsen ääni -kyselyn vuonna 2022 vastanneet lapset kertovat, millaista on elää lapsuutta ja nuoruutta tässä maailmantilanteessa.

KYSELYYN VASTASI 1130 LASTA JA NUORTA

Lapset ja nuoret vastasivat verkkokyselyyn toukokuussa 2022 ja kyselyn tulokset kertovat heidän kokemuksistaan ja elämäntilanteistaan. Kysely on lasten ja nuorten näkemyksiä heijastava selvitys.

Tietoa kyselystä jaettiin koulujen rehtoreille ja kyselystä tiedotettiin sosiaalisen median kanavissa. Lapset vastasivat nimettömänä ja vapaaehtoisesti. Kyselyssä oli noin 60 kysymystä ja vastaaminen kesti noin 20–30 minuuttia.

Kyselyyn vastanneet lapset olivat iältään 12–18-vuotiaita ja suurin osa oli 14–15-vuotiaita yläkoululaisia. Suurin osa kertoi olevansa tyttöjä ja noin kolmasosa poikia. Ammattioppilaitoksissa opiskelevia oli vain vähän. Lapset, jotka vastasivat etteivät ole koulussa, kertoivat syyksi mm. sairausloman tai mielenterveyden haasteet.

Maantieteellisesti katsottuna kyselyyn vastattiin kaikista 19 maakunnasta, suurin osa (67 %) vastanneista lapsista asui kaupunkialueilla ja 25 % maaseudulla. Eniten vastaajia oli Uudeltamaalta, Pohjanmaalta ja Kymenlaaksosta.

Kyselyyn vastanneiden taustatietoja

Sukupuoli

Tytöt 61 %
Pojat 26 %
Muut 9,5 %
En halua vastata 3 %

Koulutausta

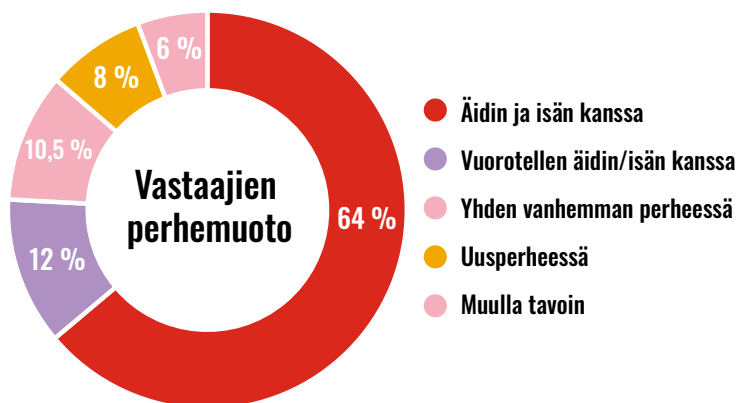
Yläkoulu 65 %
Alakoulu 15 %
Lukio 14 %
Ammattikoulu 4 %
Muut 1 %
En ole koulussa 1 %

Asuinpaikka

Uusimaa 24 %
Pohjois-Pohjanmaa 14 %
Pohjanmaa 8 %
Kymenlaakso 8 %

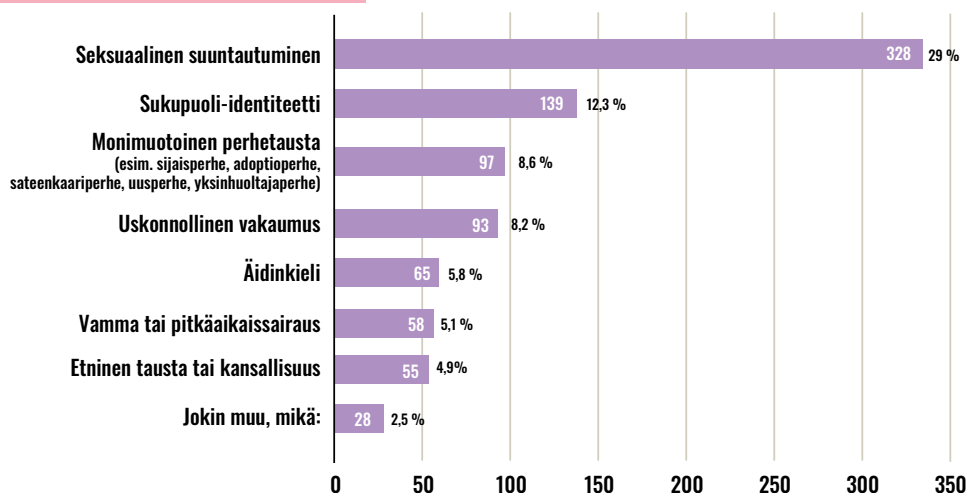
Suurin osa vastanneista lapsista asuu ydinperheessä äidin ja isän kanssa. Lapsista 12 % asuu vuorotellen jommankumman vanhemman kanssa, 10,5 % yhden huoltajan kanssa ja 8 % kertoi elävänsä uusperheessä. Sateenkaariperheissä ilmoitti asuvansa muutama lapsi ja nuori.

Muulla tavoin asuvansa vastasi 6 % lapsista ja he tarkensivat asuvansa sijaisperheessä tai isovanhempien ja sisarusten kanssa. Yleisimmin (35 %) lapset kertoivat perheessään olevan kaksi alle 18-vuotiasta tai vain yksi alaikäinen (22 %). Neljä tai useampi alle 18-vuotias omassa perheessä oli 16 % kyselyyn vastanneista.

Enemmistö lapsista kertoi perheessään puhuttavan suomea ja ruotsia (7 %), englantia (10 %) ja seuraavaksi eniten venäjää (2 %). Lapsista noin puolet (49 %) ei kokenut kuuluvansa mihinkään vähemmistöön, mutta moni (44 %) koki kuuluvansa yhteen tai useampaan vähemmistöön. Lapset saivat valita useamman vähemmistön, joihin he kokevat kuuluvansa.

Vähemmistöön kuuluminen

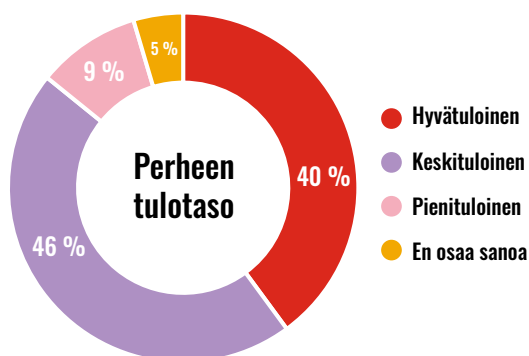
Lapset saivat määritellä kyselyssä perheensä tulotason itse, eikä heidän vastauksensa perustunut euromääräisiin lukuihin tai objektiiviseen tietoon vaan lasten omaan kokemukseen ja käsitykseen perheensä tuloista.

Lapsia ja nuoria pyydettiin arvioimaan perheensä tulotasoa valitsemalla vaihtoehtoista.

Mielestäni perheeni on:

- erittäin hyvätuloinen
- melko hyvätuloinen
- keskituloinen
- melko pienituloisen
- erittäin pienituloisen
- en osaa sanoa; voit kertoa tarkemmin

Suurin osa (46 %) lapsista määritteli perheensä keskituloiseksi. Pienituloisiksi perheensä määritteli noin 10 % (sisältäen ”melko pienituloisen” ja ”erittäin pienituloisen” vastaukset).

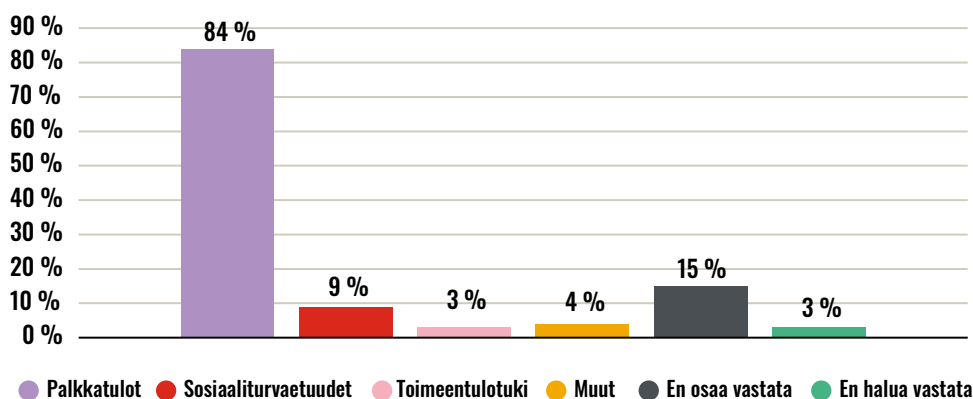
Tilastokeskuksen mukaan perhe määritellään pienituloiseksi, kun perheen eli kotitalouden käytettävissä olevat rahatulot ovat alle 60 % maan kotitalouksien keskimäisistä tuloista (Tilastokeskus 2022).

Kyselyyn vastanneiden kesken pienituloisissa perheissä asuvien lasten määrä on saman suuntainen kuin Tilastokeskuksen määrittelemä pienituloisissa perheissä elävien lasten määrä. Suomessa noin 11 % eli noin 114 300 lasta elää pienituloisessa perheessä (Tilastokeskus 2021).

74 % lapsista vastasi molempien huoltajien käyvän töissä ja 13 % vastasi, että vain toinen huoltaja käy töissä. Lapsista hyvin pieni osa kertoi, ettei kumpikaan huoltajista käy töissä (0,5 %). Yhden vanhemman perheissä 46 % huoltajista oli töissä ja noin 3 % ei ollut töissä.

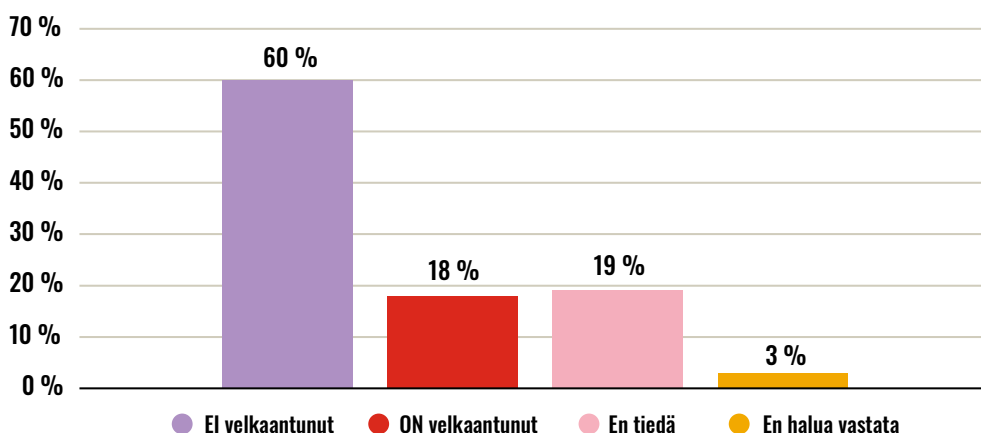
Lapset ja nuoret arvioivat miten perheen tulot koostuvat. Lasten mukaan tulot koostuvat pääosin palkkatuloista (82 %) ja pienellä osalla lasten perheissä sosiaaliturvaetuksista (9 %). Toimeentulotuen vastasi pääasialliseksi tuloksi 3 % lapsista. Muina tuloina mainittiin esim. pääomatulot, metsän myynti tai yritystoiminta.

Perheen tulolähteet

Lapsista 60 % määritteli, ettei hänen perheensä ole velkaantunut. Velkaantuneeksi tai hieman velkaantuneeksi puolestaan määritteli perheensä 18 %. Iso osa lapsista (19 %) ei osannut vastata kysymykseen. Oli odotettavissa, että lapset ja nuoret eivät välttämättä tiedä perheen velkatilanteesta ja lapsen on haastava ymmärtää velkaantumisen käsitettä.

Perheen velkaantuminen

KOKEMUKSIA PIENITULOISUUDESTA JA HYVINVOINNISTA

Kyselyn tuloksissa nousee esille lasten arjen puutteet ja vapaa-ajan köyhyys sekä vähävaraisuuteen liittyvät eriarvoisuuden ja syrjäytymisen kokemukset. Tuloksista käy ilmi, että pienituloisuus heikentää lasten ja nuorten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Lasten ja nuorten mielenterveyden haasteet ja erityisesti vähemmistöryhmien hankala tilanne korostuvat.

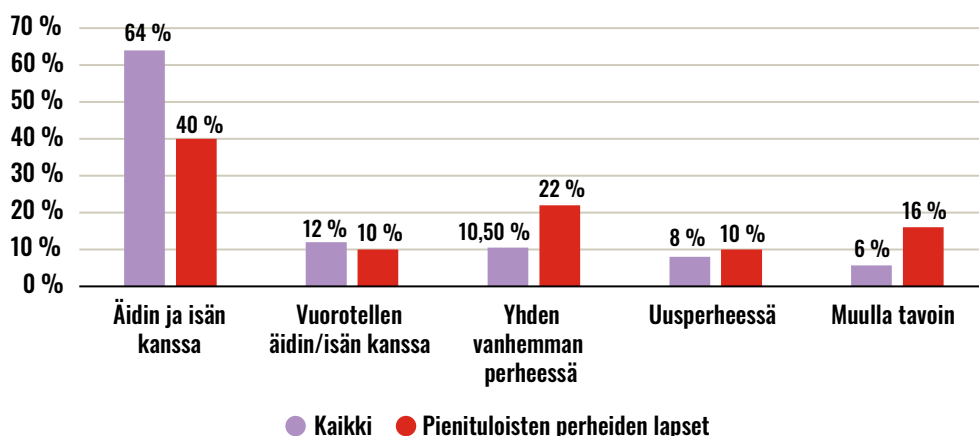
1 Pienituloinen elämäntilanne

Kyselyssä pienituloiseksi perheensä määritelleitä lapsia oli noin 10 %, eli 108 lasta. Näiden lasten ja nuorten vastauksista piirtyy kuvaa pienituloisuuteen liittyvistä kokemuksista ja merkityksistä. Lasten kokemuksia kuulemalla ymmärretään paremmin lasten näkökulmia köyhyydestä ja saadaan monipuolisesti tietoa köyhyyden ulottuvuuksista. Köyhyyteen liittyvien lasten kokemusten tarkastelulle on tarvetta ja lasten arjen kokemusten ymmärtäminen avaa mahdollisuuksia köyhyyden ehkäisemiseen (Kallio & Hakovirta 2020, 29).

Pienituloisuuden taustalla voi olla monenlaisia syitä. Kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten vastaukset ovat samankaltaisia aiempien tutkimusten tuloksien kanssa, joissa on todettu köyhyyseriskin olevan suurempi yhden vanhemman perheissä sekä työttömyydestä tai sairauksista kärsivissä perheissä (Itla 2022).

Kyselyssä perheensä pienituloiseksi määritelleet lapset asuivat useimmiten äidin ja isän kanssa (40 %).

Perhemuoto: Verrattuna kaikki ja pienituloisten perheiden lapset

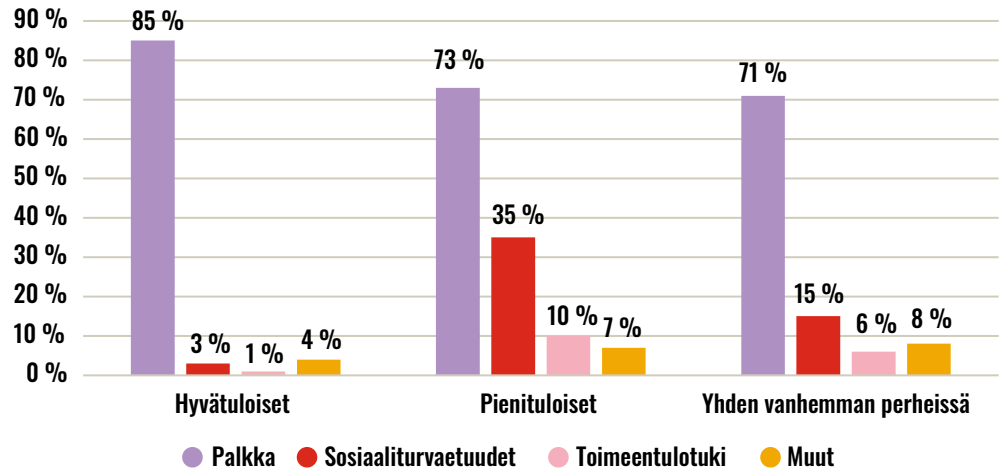
Pienituloisten perheiden lapset asuivat kuitenkin paljon useammin (22 %) yhden vanhemman kanssa kuin kaikki kyselyyn vastanneet lapset (10,5 %). Pienituloiseksi perheensä määritelleet lapset asuivat myös useammin "muutoin tai muiden aikuisten kanssa". Vastaavasti yhden vanhemman perheissä elävien 119 lapsen tulotaso oli heikompi, sillä heistä pienituloiseksi perheensä määritteli jopa 20 % lapsista. Pienituloisuus on kyselyyn vastanneiden lasten joukossa yleisempää yhden vanhemman perheissä.

"Mamma är ensamförsörjande."

"Äiti erosi just isän kanssa ja nyt siitä tulee myös yksinhuoltaja, niin pelottaa että riittääkö rahat."

Pienituloisten perheiden lasten vastauksista nousi useammin esille työttömyys. Lasten mukaan heidän molemmat huoltajansa ovat töissä 32 % lapsista ja 37 % vain toinen huoltaja töissä. Hyvätuloisten perheiden lasten vastauksissa puolestaan molemmat vanhemmat ovat erittäin usein töissä (85 %) ja vain toinen vanhempi erittäin harvoin (8 %).

Tulolähteet eri perhemuodoissa

"Vain yksi vanhemmistani käy töissä eikä rahaa ole kuin vain laskuihin ja ruokaan"

"Vain äiti käy töissä ja ei saa kovin paljoo palkkaa"

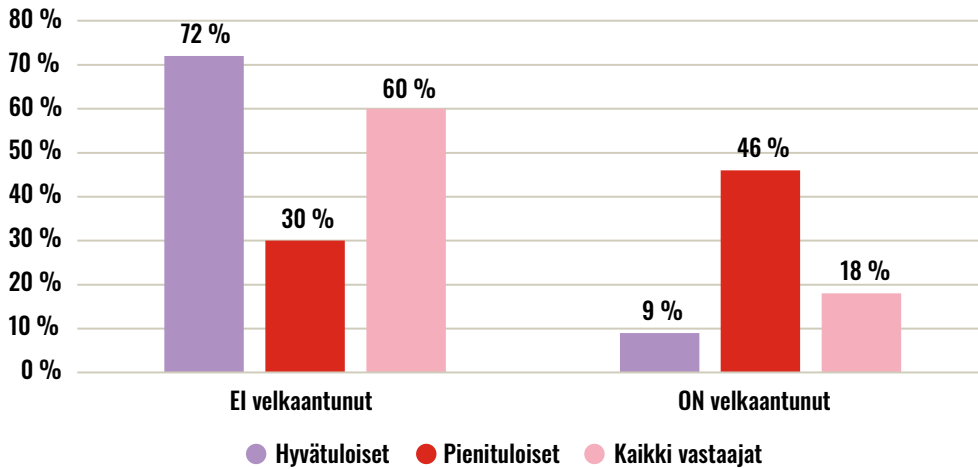
Pienituloiseksi perheensä määritelleillä lapsilla perheen tulot koostuvat pääosin 73 % palkkatuloista ja 45 % sosiaaliturvaetuuksista tai toimeentulotuesta. Prosentit eivät kerro tarkkaan todellisesta tilanteesta, koska vastaukseen on voinut valikoida useamman tulolähteen. Todennäköisesti pienituloiseksi perheensä määritelleet lapset ovat vastanneet tulolähteeksi sekä sosiaaliturvaetuudet että toimeentulotuen ja mahdollisesti vielä palkkatulot.

Pienituloisten perheiden lapsilla on selkeästi useammin tulolähteenä toimeentulotuki (10 %) kuin muilla kyselyyn vastanneilla. Yhden vanhemman perheissä myös etuuksilla on suurempi osuus tulolähteistä.

"Lapsilisä ja eläke ei oo paljoo."

"Emme saa palkkatuloja, pelkästään kelan tuet."

Velkaantuminen eri vastaaja ryhmissä

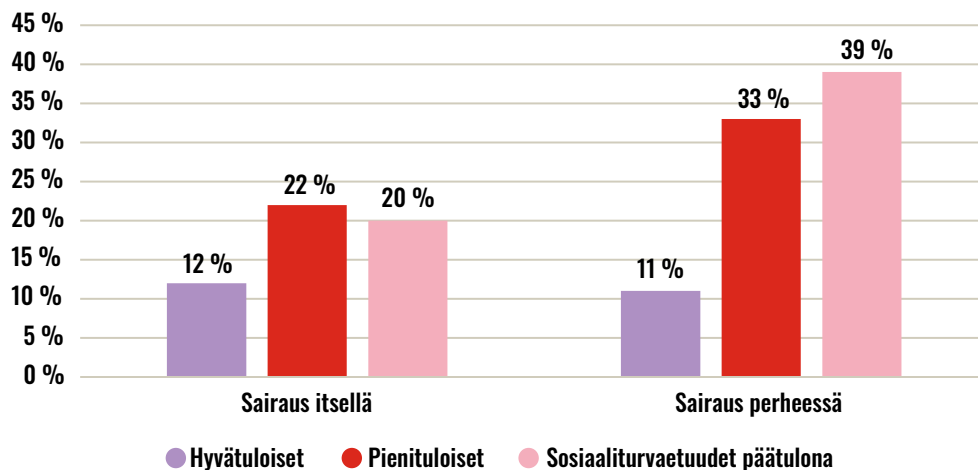

Pienituloisten perheiden lapsista 46 % koki perheensä velkaantuneeksi, keskituloisten perheiden lapsista 20 % ja hyvätuloisten perheiden lapsista vain 9 %. Merkittävää on myös se, että pienituloisten perheiden lapsista vain 30 % vastasi, että heidän perheensä ei ole velkaantunut, mikä on puolet vähemmän kuin koko aineiston vastanneet lapset.

"Äitini on ottanut lainaa, jotta saisi maksettua tärkeitä asioita."

"Vanhemmillani on maksuhäiriömerkinnät ja monta laskua perinnässä ja ulosottossa isoja summia."

Sairaudet/vammat eri ryhmissä

Pienituloisten perheiden lapsilla oli useammin perheiden ja lasten arkeen vaikuttavia sairauksia tai vammoja.

Pienituloisten perheiden lapsista 22 % kertoi, että heillä itsellään on sairaus/vamma, kun hyvätuloisten perheiden lapsista näin vastasi 12 %. Pienituloisten perheiden lapsista 33 % vastasi, että hänen perheenjäsenellään on sairaus/vamma ja hyvätuloisten perheiden lapsista vain 11 % vastasi näin.

Sosiaaliturvaetuudet perheen pääasiallisiksi tuloiksi maininneista lapsista 20 % itsellään ja 39 % perheenjäsenellä oli sairaus tai vamma. Vaikuttaa siten siltä, että

yleisen tutkimustiedon suuntaisesti (esim. Iltala 2022) sairaudet tai vammat heikentävät perheen tulotasoa ja hyvinvointia myös tähän kyselyyn vastanneiden lasten perheissä.

Lapsia pyydettiin kertomaan omin sanoin, miksi he määrittelevät perheensä pienituloiseksi. Lasten itsensä kirjoittamissa kokemuksissa kuvattiin samankaltaisia tilanteita ja syitä kuten edellä on esitetty pienituloisuuden taustalla olevan. Pienituloisuus näkyi vastanneiden lasten perheissä työttömyyden ja yksinhuoltajuuden sekä matalan palkan ja sosiaaliturvan tason seurauksena.

Lapset kertoivat, että heidän vanhempansa eivät ole töissä tai vain toinen vanhemmista työskentelee. Monet kuvaukset kertoivat matalapalkka-alasta tai osa-aikatyöstä. Vastanneiden lasten joukossa on myös yhden vanhemman perheiden lapsia ja suurperheiden lapsia ja vastauksissa kerrotaan myös vanhemmista, jotka eivät voi työskennellä sairauksien takia.

”Koska vain toinen vanhempi käy töissä eikä hänen palkkansa ole kovinkaan suuri ainakaan jos katsoo perheemme suuruutta.”

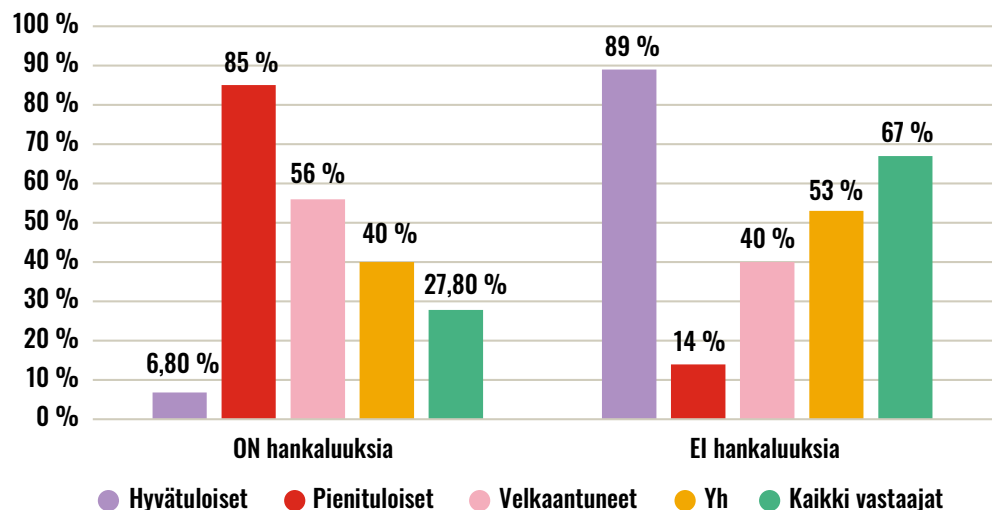
”Yksinhuoltaja vanhempi ja pienipalkkainen mutta tärkeä työ.”

”Äiti ei pysty sairauden takia käydä töissä rahat riittää just ja just ruokaan, sit kun loppuu, eletään pakasteruulla.”

**85 %
pienituloisten
perheiden koki,
että perheellä
on vaikeuksia
selviytyä
menoista.**

Menoista selviämisen hankaluuksia on selkeästi eniten pienituloisten, yhden vanhemman ja velkaantuneiden perheiden lapsilla. Kyselyn vastaukset antoivat myös viitteitä, että keskituloisten elämäntilanteen kiristyminen näkyy lasten arjessa. Kaikista kyselyyn vastanneista lapsista 27 % oli sitä mieltä, että perheellä on vaikeuksia selviytyä perheen menoista, vaikka kyselyn vastaajissa vain 10 % määritteli perheensä pienituloiseksi. Velkaantuneiden perheiden lapsista 56 % oli sitä mieltä, että menoista selviäminen oli haasteellista, vaikka kaikista velkaantuneeksi perheensä määritelleistä lapsista 50 % määritteli perheensä keskituloiseksi.

Menoista selviytyminen eri vastaaja ryhmissä

Lasten vastauksissa kuvastuvat monenlaiset arjen selviytymiseen liittyvät käsitteet ja tilanteet. Lasten kokemukset pienituloisuudesta eivät määrittyneet vain työttömyyteen, sairauteen, perhemuotoon tai pieniin tuloihin liittyviin syihin vaan myös siihen, että elämiseen kuluva rahamäärä oli liian suuri suhteessa tuloihin. Perheen tilanteen taustalla voi olla monia yhteiskunnallisia tekijöitä, esim. inflaatio ja hintojen nousu, matala sosiaaliturva, kalliit asumiskustannukset, velkaantuminen, perheen pätkätyöläisyys/yrittäjyys, tai jokin muu työhön ja tulojenhankkimiseen liittyvä syy. Pienituloisuuden taustalla on selvästi erilaisia haasteita ja monimuotoisia perhetilanteita myös lasten näkökulmasta tarkasteltuna.

2 Lasten arjen puutteet ja vapaa-ajan köyhyys

Lapset kuvaavat vastauksissaan perheen taloudellista tilannetta, jossa rahat riittävät juuri ja juuri tärkeimpiin elämän perusmenoihin, mutta mihinkään muuhun rahaa ei ole käytössä.

Useimmat lapset kuvaavat vastauksissaan loppukuun niukkuutta ennen seuraavaa palkkapäivää, ostosten laskemista kaupassa, halvimpien tuotteiden ostamista ja keskittymistä vain tärkeisiin elintarvikkeisiin. Säästämistä ja niukkuutta kuvataan sillä, että rahat eivät riitä enää kunnolliseen ja riittävään ruokaan.

”Meillä on monesti ruoka melko lopussa ja raha-asioita joudutaan yleisesti miettimään aika paljon.”

”Vaikea hankkia tarvittavia asioita kuten perusvaatteita ja lämmintä ruokaa joka päivälle.”

”Välillä pitää puuron ruuaksi kelvata useampiakin päiviä.”

”Meillä on monesti ruoka melko lopussa ja raha-asioita joudutaan yleisesti miettimään aika paljon.”

”Stressi on kasvanut paljon ja ruoka täytyy tehdä niin että siitä vois syödä useamman päivän.”

”Kasviksia ja hedelmiä karsittu, koska kalliita ja pilaantuvat helposti.”

Lapset mainitsevat usein, että bensiinin hinnan nousun vuoksi ei saa kyytiä, ei pääse harrastuksiin tai autolla ajamista on rajattu perheessä vain tärkeisiin menoihin, jolloin joudutaan tekemään haastavia valintoja päivittäin. Hintojen nousu on aiheuttanut lisää haasteita ja materiaalisen köyhyiden lisääntymistä.

”Mitään ylimäärästä ei ostella. myös autolla ei paljoa ajella, koska bensan hinta on korkea. rahasta ei myöskään puhuta paljoa, koska se on jokaiselle arka aihe, koska ikinä ei tiedä jos tuleekin jokin kuukausi milloin rahat eivät enää riitä.”

”Ei pääse treeneihin bensan hinnan takia.”

”Myös tärkeiden asioiden, kuten silmälasien maksaminen on hankalaa.”

”Ravintoloissa ei käydä syömässä ja uusia vaatteita etsitään aina kirppiksiltä.”

Osa lapsista kuvasi myös hankalia tilanteita, joissa varat eivät tahdo riittää edes peruselämiseen vaan ruokaakin on vähän. Muutamissa vastauksissa kuvataan tilannetta, että rahaa ei kerta kaikkiaan ole.

”Ei oo rahaa ees maksaa kunnolla laskuja.”

”Ei varaa kun ruokaan.”

”Rahaa ei ole muuhun kuin ruokaan ja joskus ei edes siihenkään.”

Pienituloisten perheiden lapsilla on arjessaan selkeitä puutteita elämisen perustarvikkeista (ruoka, vaatetus), mutta vielä enemmän puutteet kohdistuvat arjen muihin palauttaviin ja voimavaroja antaviin vapaa-ajan, harrastamisen ja rentoutumisen kokemuksiin sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen.

”Maksaviin harrastuksiin ei ole varaa.”

”Emme voi käydä elokuvissa tai tapahtumissa, joihin on pääsymaksu.”

"Olen kokenut huonoa omatuntoa kalliista harrastuksistani."

"Ärsyttää kun ei ole lomilla varaa käydä missään. Kavereiden kanssa ei voi hirveesti tehdä mitään kun ei saa paljoo rahaa."

"En voi käydä treeneissä tai viettää paljon vapaa-aikaa jossa tarvii rahaa."

Kaikkien vastanneiden kesken lapsilla oli eniten puutetta mahdollisuudesta lomailla perheen kanssa, käydä elokuvissa tai muissa vapaa-ajan tapahtumissa ja osallistua maksulliseen harrastukseen. Pienituloisilla nämä materiaaliset puutteet ja vapaa-ajan köyhyys olivat huomattavan paljon yleisempiä kuin muilla.

Pienituloisissa perheissä lapset kokivat paljon useammin puutetta sekä harrastuksista, elokuvista tai konserteissa käymisestä, mediapalveluista ja siitä, että heillä olisi omaa rahaa käytössään vapaa-ajan viettoon. Pienituloisten perheiden lapsista harrastuksen oli joutunut lopettamaan 23 %, kun keskituloisista vain 6,5 % oli joutunut lopettamaan harrastuksen perheen taloudellisen tilanteen vuoksi.

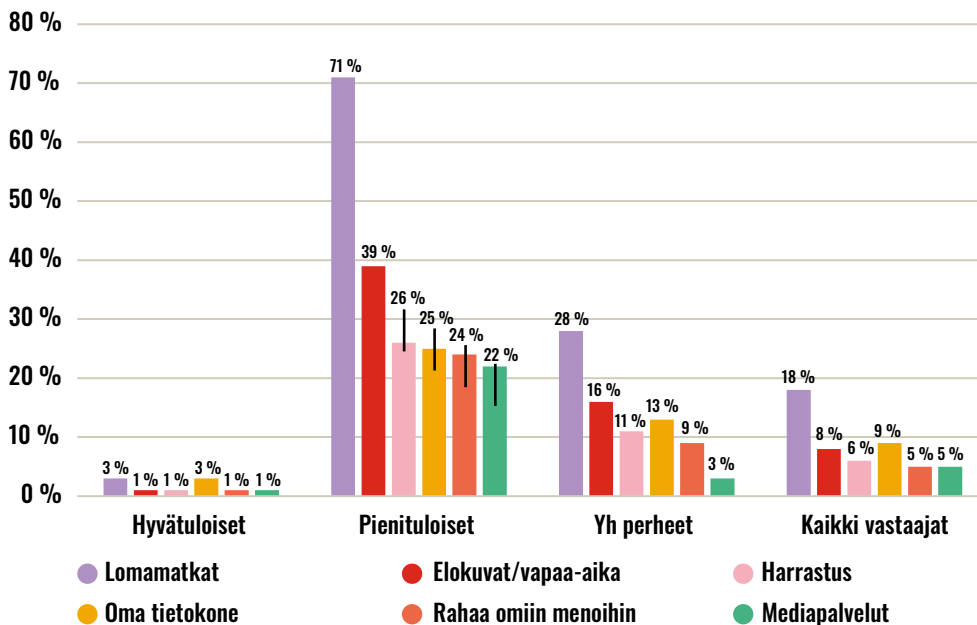
Kaikkein suurin ero oli pienituloisten ja muiden välillä perheen kesken toteutetuissa lomamatkoissa tai matkustamisessa sillä 71 % pienituloisten perheiden lapsista vastasi, ettei lomailuun ole mahdollisuutta, koska perheellä ei ole varaa.

"Vanhemmat sanovat myös, ettei heillä ole varaa tarjota minulle ja sisarukselleni sellaisia loma-aktiviteetteja kuin muut perheet."

"Täytyy harkita tarkasti tarvitseeko jotain asioita, ei voida mennä minnekään lomamatkalle yms."

**23 %
pienituloisten
perheiden lapsista
oli joutunut
lopettamaan
harrastuksen**

Lasten kokema materiaallinen puute

Hyvinvointia ja terveyttä tukevien vapaa-ajan harrastusten ja toimintojen puute aiheuttavat lapsille vapaa-ajan köyhyyttä. Lapsilla ja nuorilla ei pienituloisissa perheissä ole mahdollisuutta rentoutua, palautua arjen työstä ja saada voimavaroja harrastusten ja yhteisen vapaa-ajan avulla.

**71 %
pienituloisten
perheiden lapsista
ei voi lomailla
perheen kanssa,
koska perheellä ei
ole varaa.**

Lasten kokemuksista tulee esille, että joissakin perheissä rahan puute määrittää myös perheen yhteisen ajan viettoa. Haasteet ulottuvat arkisten materiaalistien puutteiden lisäksi hyvinvointia ja voimavaroja tuottavaan yhteiseen aikaan.

"Äitini menetti työpaikkansa ja siirtyi uuteen työhön ja tekee nykyään etätöitä ja todella pitkiä päiviä. Hän saa huomattavasti vähemmän palkkaa ja hän on aina väsynyt töiden takia."

"Huoltajani täytyy tehdä kahta eri työtä monta kymmentä tuntia viikossa, jolloin arkisin ei jää paljoakaan yhteistä aikaa."

3 Pienituloisuus eriarvoistaa ja syrjäyttää

Lasten ja nuorten arjessa pienituloisuus ja rahan vähyys näkyy elämäntilanteiden haasteina, arjen konkreettisissa valinnoissa ja omassa hyvinvoinnissa. Näiden lisäksi pienituloisten perheiden lasten vastaukset kuvastavat eriarvoisuuden ja syrjäytymisen kokemuksia.

Pienituloisuutta aiheuttava elämäntilanne eriarvoistaa lapsia. Kyselyssä pienituloisten perheiden lapset kuuluvat useammin vähemmistöryhmiin (poikkeuksena kielivähemmistöt), asuvat useammin yhden vanhemman perheessä ja maaseudulla. Pienituloisissa perheissä asuvilla lapsilla on huomattavasti useammin vain toinen huoltaja työssä ja pääasiallisena tulona ovat useammin sosiaaliturvaetuudet kuin hyvätuloisilla.

Pienituloisissa perheissä lasten mukaan on 85 % vaikeuksia selvitä menoista, kun keskituloisissa perheissä vain 33 % on haasteita menoissa.

Viimevuosien poikkeustilanteet ovat useammin vaikeuttaneet selviytymistä pienituloisissa perheissä (56 %) kuin hyvätuloisissa (13 %). Näyttäisi siltä, että pienituloisten perheiden lasten hyvinvointi ei ole pandemian jälkeen kohentunut samalla tavalla kuin muilla. Sen sijaan tulotaso on voinut pysyä yhtä heikkona tai heikentyä edelleen hintojen nousun myötä ja muut kohentuneet elämän olosuhteet (esim. sosiaaliset suhteet, ei pandemiarajoituksia) eivät ole paikanneet vajetta. Eriarvoistuminen ulottuu monelle elämäntilanteelle.

Pienituloisuus aiheuttaa myös syrjäytymistä ja sivuun jäämisen kokemuksia. Kyselyssä kysyttiin kokevatko lapset tulevaisuutta kuulluksi ja kokevatko he yhteenkuuluvuuden tunteita. Vastanneista lapsista noin 25 % kokee usein tai jatkuvasti, ettei kuulu mihinkään ja 19 % kokee, ettei tule kuulluksi. Pienituloisten perheiden lasten vastauksissa jopa 37 % ei koe kuuluvansa mihinkään.

Koko aineistossa noin 15 % määrittelee, että heillä ei ole sellaisia läheisiä aikuisia, joiden kanssa voisi keskustella omista asioista. Kavereiden suhteen noin 9 % vastaa, ettei heillä ole yhtään kaveria. Pienituloisten perheiden lapsia, joilla ei ole läheistä aikuista on 18 % ja yhtään ystävää ei ole 15 % pienituloisten perheiden lapsilla. Pienituloisten perheiden lapset kokevat myös huomattavasti useammin (36 %), etteivät he saa riittävästi tukea muilta ihmisiltä verrattuna hyvätuloisten perheiden lapsiin (17 %).

Suurin osa (67 %) aineistoon vastanneista ei koe kiusaamista, mutta 22 % on sitä kokenut. Pienituloisten perheiden lapsista kiusaamista on kokenut 34 %. Pienituloisten perheiden lapset kohtaavat arjessaan enemmän syrjintää ja yksinäisyyttä kuin kyselyyn vastanneet lapset keskimäärin.

Pienituloisten perheiden lasten vastausten keskiarvot ovat heikkommat kuin muiden lasten kysyttäessä lasten tuntemuksista elämäntilanteestaan. Suurimmat erot ovat seuraavien kokemusten kohdalla: ”Selviän hyvin päivittäisistä velvollisuuksistani” ja ”Minulla on riittävästi valinnanvaraa ajankäyttöni suhteen”. Pienituloisten perheiden lapset kokevat, että he eivät voi itse valita kuinka aikansa viettävät ja kokemus arjesta selviämisestä on heikompi.

Selviytymiskyky ja päätösvalta omiin elämänvalintoihin näyttävät heikompana ja johtuu luultavasti pienituloisten perheiden lasten vähäisistä taloudellisista resursseista ja hyvinvoinnin puutteista. Pienituloisten perheiden lapset kokevat myös huomattavasti useammin, että elämä on epävakaa.

Perheen epävarma taloustilanne heikentää uskoa itseän, omiin kykyihin ja toiminta-

Pienituloisten perheiden lasten vastauksissa, jopa 37 % ei koe kuuluvansa mihinkään.

mahdollisuuksiin ja samalla heikentää koko elämään kohdistuvaa luottamusta.

Hyvinvoinnin vajeet ulottuvat arjen toiminnoista aivan syvimpään perusturvallisuuden ja -luottamukseen asti.

4 Lasten hyvinvoinnin vajeet, mielenterveyshaasteet

ja huoli

Pienituloisuus liittyy vahvasti heikompaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin kyselyyn vastanneiden kesken. Hyvinvointia kuvataan usein kolmella eri ulottuvuudella: terveys, materiaallinen hyvinvointi ja koettu hyvinvointi. Lisäksi hyvinvointiin vaikuttavat sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttamisen mahdollisuudet ja onnellisuuden kokemus. (THL 2022)

Puutteet näissä tekijöissä ovat hyvinvoinnin vajeita.

Pienituloisten perheiden lasten hyvinvointivajeet kasaantuvat ja ulottuvat usealle eri elämän osa-alueelle. Pienituloisuus aiheuttaa hyvinvointivajeita myös mielen hyvinvoinnin osalta. Pienituloiseksi perheensä määritelleiden ja hyvätuloiseksi perheensä määritelleiden lasten vastauksia vertailtaessa kuvastavat pienituloisten perheiden lasten vastaukset kokonaisuudessaan negatiivisempia tunnetiloja.

Lapsilta kysyttiin millaiseksi he kokevat henkisen hyvinvointinsa ja kaikkien vastanneiden kesken hyvinvointi on kohtuullisen hyvä. Lapsista 46 % määritteli hyvinvointinsa hyväksi tai melko hyväksi. Huono tai melko huono hyvinvointi oli noin kolmanneksella vastanneista lapsista (28 %).

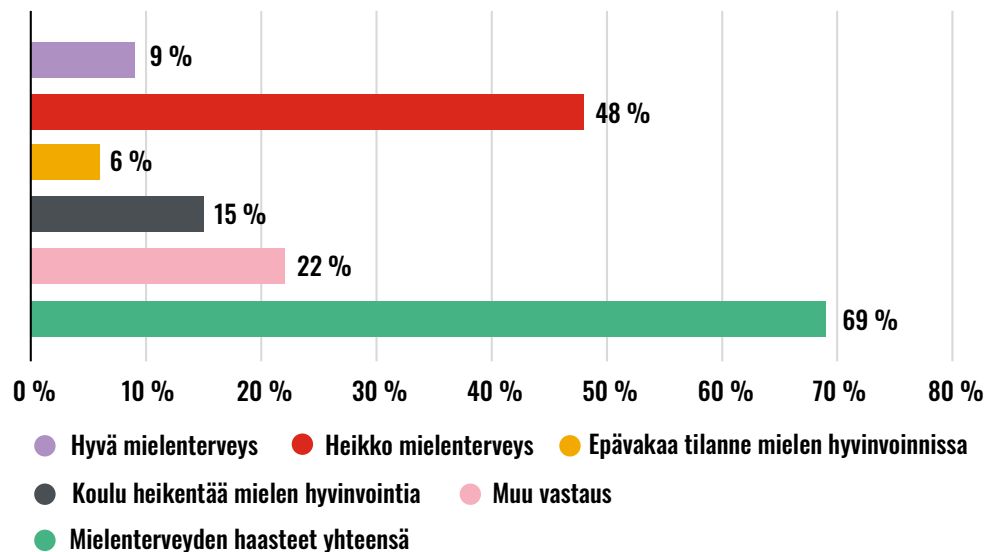
Pienituloisten perheiden lapsista puolestaan hyvinvointinsa kuvasi hyväksi vain 28 % ja huonoksi 42 % eli pienituloisten perheiden lapsilla hyvinvointi on heikompa. Pienituloisissa perheissä elävät lapset olivat vastaustensa mukaan myös surullisempia, stressaantuneempia ja tylsistyneempiä kuin hyvätuloisten perheiden lapset. Vastaavasti hyvätuloisiksi perheensä määritelleet lapset ovat keskimäärin hieman onnellisempia, rauhallisempia ja energisempiä.

Pienituloisisissa perheissä vain 9 % lapsista on täysin sitä mieltä, että pitää itsensä sellaisena kuin on, kun hyvätuloisissa perheissä näin vastaa 18 %. Onnelliseksi itsensä koki noin 35 % kaikista vastanneista lapsista. Toisaalta stressaantuneeksi itsensä tunsu suhteellisen moni. Koko ajan itsensä stressaantuneeksi tunsu 10 % kaikista lapsista ja pienituloisten perheiden lapsista tunsu olonsa stressaantuneeksi koko ajan 14 %.

Lapsia ja nuoria pyydettiin kertomaan omin sanoin jotain hyvinvoinnistaan tai mielenterveydestään. Lapset kertoivat kokemuksia yhteensä 244 vastauksessa, mutta niistä vain hyvin pieni osa kertoi hyvinvoinnista ja siitä, että nuori tunsu itsensä iloiseksi, onnelliseksi tai terveeksi (9 %). Suurin osa vastauksista oli negatiivisten tunteiden ja olotilojen, stressin ja erityisesti mielenterveyshaasteiden kuvausta (69 %).

**42 %
pienituloisten
perheiden
lapsista koki
hyvinvointinsa
huonoksi.**

Mielen hyvinvointi lasten kertomana

Kaikkein eniten lasten ja nuorten vastauksissa oli kuvauksia mielenterveyshaasteista. He vastasivat, kuinka he kokevat ahdistusta, masennusta ja muita mielenterveyden häiriöitä sekä vuorovaikutuksen ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja määrittelemätöntä huonoa oloa.

"Hyvinvointi on päin helvettiä ja mielenterveyttä ei oo edes näkynyt 2020 jälkeen."

"Minulla on diagnooseja erilaisista mielenterveyden ongelmista."

"Olo on usein erittäin masentunut."

"Mielenterveyteni on aivan kamalassa tilassa, mutta terveydenhuolto ei ota vakavasti jos ei ole yrittänyt itsaria."

Lapsilta kysyttiin, millaisia tuntemuksia ja olotiloja heillä on perheensä taloudellisen tilanteen takia. Pienituloisten perheiden lapset kokivat selvästi useammin poikkeavansa muista, olevansa huolissaan perheen taloudellisesta tilanteesta, tuntevansa syyllisyyttä ja kateutta. He myös kokivat useammin halveksuntaa tai väheksymistä muiden taholta.

Myös häpeän ja nolouden tunteet olivat yleisempiä samoin kuin koulu- ja vapaa-ajan aktiviteettien ulkopuolelle jääminen.

33 % pienituloisten perheiden lapsista oli joutunut auttamaan perhettään taloudellisesti, kun taas perheen taloudellinen auttaminen tai vapaa-ajan aktiviteettien ulkopuolelle jääminen oli äärimmäisen harvinaista hyvätuloisten perheiden lasten vastauksissa. Hyvätuloisten perheiden lapset tunsivat myös paljon harvemmin huolta taloudellisesta tilanteesta (5 %) kun taas pienituloisten perheiden lapsista 47 % oli huolissaan perheensä toimeentulosta.

Lapsia pyydettiin kertomaan omin sanoin kokemuksistaan perheen taloudellisesta tilanteesta, jolloin 27 % vastauksista kuvasi tilannetta, jossa lapsi koki negatiivisia tuntemuksia tai huolta tilanteesta ja 13 % koki vähäisiä haittoja taloudellisesta tilanteesta johtuen.

Positiivisia tuntemuksia ja tyytyväisyyttä perheen taloudelliseen tilanteeseen kuvattiin 23 % vastauksista. Huoli korostui vastauksissa, sillä se oli esillä yhteensä

melkein puolessa vastauksista (40 %).

Vastauksissaan lapset kertoivat raha-asioihin liittyvistä selviytymishaasteista ja pelosta ja epävarmuudesta. Lapset kokivat hyvin usein syyllisyyden ja häpeän tunteita, mutta myös näkymättömyyden ja kateuden tunteita. He olivat myös huolissaan omasta tulevaisuudestaan ja siihen mahdollisesti liittyvistä talousvaikeuksista.

"Pelätään riittääkö raha kaikkeen."

"Lite ledsamt."

"Mun elämästä maksetaan, ruoasta ja asumisesta. Tuntuu että olen iso taakka."

"Syllisyyden tunteita, ei halua itse kuormittaa rahatilannetta sen enempää joten ei koskaan pyydä rahaa tai tarvittavia tavaroita."

"Tekisi mieli joskus kadota tai luovuttaa kokonaan, koska tuntuu, että se auttaisi muita pärjämään paremmin..."

"Koen jonkun verran syllisyyttä, tiedostan että muhun on mennyt aika paljon rahaa enkä ole iloinnut pienistä asioista tai ollut kiitollinen."

Lapset kuvaavat vastauksissaan "selviytymistaistelua", jossa lasketaan, säästetään ja mietitään, miten perheen tulot saadaan riittämään menoihin. Perheen hankala taloustilanne heikentää perheen ilmapiiriä ja ahdistaa sekä vanhempaa että lasta itseään. Laskut ja menot huolestuttavat ja stressaavat vanhempia ja raha-asioista keskustellaan perheissä paljon.

Lapset ovat tietoisia vanhempien keskusteluista ja näkevät myös vanhemman käytöksestä, kuinka paljon talousvaikeudet huolestuttavat ja aiheuttavat ongelmia. Lapset kertovat, että vanhemmat eivät ymmärrä heidän tietävän ja huolehtivan asioista ja vanhemmat olettavat, että lapsi ei huomaa tilanteen vakavuutta. Lapset kuvaavat, kuinka perheen tuloja ja menoja lasketaan tarkkaan, ostamista säännöstellään ja pyritään selviytymään arjesta päivä ja lasku kerrallaan.

"Rahankäyttö tiukkaa, ja välillä kaupassakin joutuu laskea laskimen avulla, että riittävätkö rahat kaikkeen tarvittavaan."

"Ennen ruokakauppaan menoa pitää miettiä valmiiksi paljonko mikäkin maksaa ja laskea paljonko ruokaostokset tulisivat maksamaan."

"Joudutaan suunnittelemaan kaikki tarkasti, ostetaan kaikki kierrätyksestä mutta pärjätään."

"Pitää miettiä tarkoin mihin käyttää rahansa myös elintarvikkeissa."

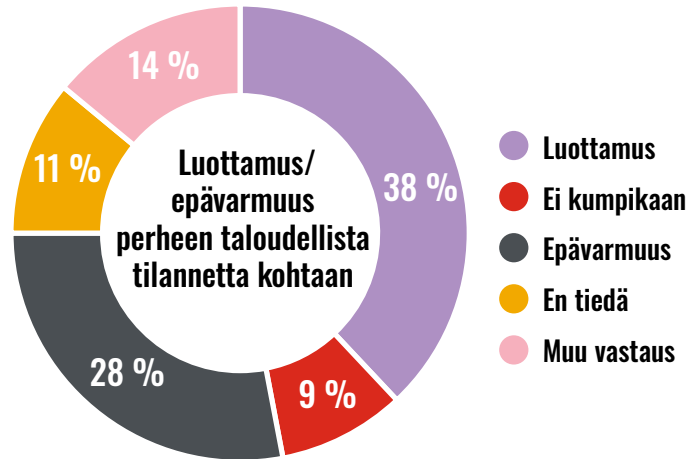
"Keskustelua rahasta käydään usein."

"Vanhemmilla tulee usein riitaa siitä, että vain toinen heistä käy töissä ja saa palkkaa."

"Vanhemmat välillä sanovat "meillä on tosi vähän rahaa". Se ahdistaa."

"Mun elämästä maksetaan, ruoasta ja asumisesta. Tuntuu että olen iso taakka."

Lapsilta kysyttiin myös tuntevatko he epävarmuutta vai luottamusta perheensä taloustilanteeseen. 38 % tunsi luottamusta ja 28 % puolestaan epävarmuutta perheen taloudesta. Perheen taloustilanne luo selvästi huolta ja stressiä lapsen arkeen sekä vähentää uskoa tulevaisuuteen ja heikentää hyvinvointia kokonaisvaltaisesti.

"En osaa sanoa. Vähän sekava tilanne maailman tilanteen vuoksi."

"Tunnen luottamusta siihen, että perheeni selviää tästä, mutta olen silti epävarma, koska olen tietoinen, että rahatilanteemme on niukahko."

"Tunnen epävarmuutta siitä, miten perheeni pärjää tulevaisuudessa."

5 Sosiaaliturva ja palvelut vastaamassa

hyvinvoinnin vajeisiin

Lapsilta ja nuorilta kysyttiin, kuinka hyvin he tunnistavat erilaisia sosiaaliturvatuksia ja millaisia palveluja he tai heidän perheensä ovat käyttäneet.

Kyselyyn vastanneet lapset olivat useimmiten tietoisia lapsilisästä 89 %, opintotuesta 84 % ja asumistuesta 77 %. Pienituloisten perheiden lapset tunnistivat etuuk-
sia enemmän kuin hyvätuloisten perheiden lapset. Suurimmat erot tunnistamisessa olivat toimeentulotuen, työttömyyspäivärahan ja ruoka-avun kohdalla.

Lapset kokivat saaneensa apua palveluista. Yli 60 % lapsista oli saanut useimmiten apua terveydenhuollosta lääkäriltä tai sairaanhoitajalta ja 40 % oli käyttänyt myös mielenterveyspalveluita, kuten kuraattorin tai psykologin palveluja.

Pienituloisten perheiden lapset olivat käyttäneet vähemmän terveystalvaeluja, mutta enemmän sosiaali- ja mielenterveyspalveluja kuin hyvätuloisten perheiden lapset. Suurin ero oli mielenterveyspalveluiden, psykologin ja sosiaalityöntekijän palvelujen käytössä. Pienituloisten perheiden lapset käyttivät enemmän myös perhetyön tai tukiperhe-/tukihenkilöpalveluja.

Lapsista suurin osa koki, että he olivat saaneet tarvitsemaansa palvelua. Noin 10 % sanoi, että heillä olisi ollut tarvetta palvelulle, mutta eivät sitä saaneet.

Pienituloisten perheiden lasten vastauksissa palvelujen tarve on suurempi, heistä 22 % vastasi, etteivät olleet saaneet tarvitsemaansa palvelua. Hyvinvointinsa heikoksi määritelleistä jopa 42 % vastasi, ettei ole saanut riittäviä palveluja.

Hyvinvoinnin heikkeneminen aiheuttaa tarvetta tuelle ja palveluille, mutta kyselyyn vastanneet lapset, joilla on hyvinvoinnin vajeita, saivat kokemuksensa mukaan heikosti tarvitsemiaan palveluja. On hyvin todennäköistä, että hyvätuloisten perheiden lasten palvelutarpeisiin on voitu vastata yksityisen palvelusektorin maksullisilla palveluilla ja heidän hyvinvointinsa lähtötaso on todennäköisesti parempi, mitkä selittävät heidän palvelutarpeensa täyttymistä.

Kyselyn tulos vahvistaa tutkittua tietoa (esim. Ristikari ym. 2018, 123–124) että palvelutarpeet kasaantuvat usein pienituloisille ja useita palveluja tarvitseville. Mikäli sosiaaliturva ja palvelut eivät ole saavutettavia lapsille, joille ne olisivat eniten tarpeen, on tilanne hyvinvointivajeita syventävä eikä palvelujen yhdenvertaisuus toteudu.

**42 %
hyvinvointinsa
heikoksi
määritelleistä
lapsista ei
ollut saanut
tarvitsemaansa
palvelua.**

LASTEN TOIVEET TUESTA JA PALVELUISTA

Lapsilta ja nuorilta kysyttiin myös, millaisia palveluja tai sosiaaliturvaa he toivoisivat tai tarvitsisivat. Kysymykseen saatiin 372 vastausta. Kaikkein eniten apua toivottiin erilaisten rahallisten tukien muodossa, toiseksi eniten ruoka-avun kautta ja kolmanneksi mielenterveys- ja terveystaloudellista tukea, paremmin palkattua työtä ja yleisen hintatason laskua. Lapset toivoivat esimerkiksi lapsilisien maksamista suoraan heille itselleen tai korotuksia lapsilisään, opintotukeen ja toimeentulotukeen.

”Lahjakortit ruokakauppoihin ja avustukset pienempien sisarusten ja äitini vaatteiden hankkimiseen.”

”Raha-apu lääkkeiden kanssa ja perheapu.”

”Ruokarahaa mutsille.”

”Bensaan jonkinlainen apu.”

”Ehkä ruoka-apu, että saisimme kotiin monipuolisempaa ruokaa.”

”Harrastustuki, ruoka ja joku sellainen rahatuki, ettei tarvitse mainita nimeä tai käydä sossussa.”

”Harrastusvälineiden ja matkojen tukeminen.”

Taloudellisista haasteista kärsivien perheiden auttamiseen saatiin lapsilta ja nuorilta yhteensä 215 vastausta. Lasten vastauksissa nähtiin taloudellisen tai materiaalsen tuen (esim. ruoka-apu, hygieni- ja lastentarvikkeet) auttavan perheitä. Perheiden hyvinvoinnin tukemisen ajateltiin parantavan elämänlaatua. Erityisesti toivottiin mielenterveyden ja ennalta ehkäiseviä palveluja. Lisäksi toivottiin vapaa-aikaan tukea mm. harrastustuen avulla ja laajempia yhteiskunnallisia muutoksia (esim. inflaation vaikutuksiin reagoiminen, nuorten mielipiteiden tarkempi huomiointi).

"Hygieniatarvikkeita ja tarpeellista ruokaa voitaisiin lahjoittaa. Kulkautissuojat ja esimerkiksi vaipat voisivat tuoda vähävaraisille helpotusta jos ne olisivat ilmaisia."

"Voisi mennä vaikka heidän kanssaan tekemään arkisia askareita, esim. laittamaan lämmin ruoka yhdessä, antaa neuvoja miten toimia."

"Rahaa nuorelle käytettäväksi esim. harrastuksiin."

"Vähätuloisten veroprosentin laskeminen, ruokien ja muiden hyödykkeiden lahjoittaminen."

"Olisi hyvä, että sosiaaliturvan negatiiviset mielikuvat eivät estäisi ketään hankkimasta apua."

"Helpottamalla hakuprosessia. Lomakkeiden täyttäminen netissä on haastavaa."

"Tarjota apua enemmän ja tuoda ilmi, että se on normaalia, että tarvitsee apua."

"Antamalla tukea, rahaa, keksimällä ratkaisuja. Kaikkea mikä tekee heidän olosta paremman."

"En tiedä miten, mutta olen sitä mieltä, että kyllä kannattaa tukea."

"Kuuntelemalla myös lapsen mielipiteitä, asioita yms. Ei vaan aikuisien."

Lapsia pyydettiin kertomaan omin sanoin, miten palvelut ovat auttaneet lasta tai hänen perhettään. Kysymykseen saatiin 209 vastausta. Näistä suurin osa kertoi tilanteista, joissa apua oli saatu erityisesti terveydenhuollon, mutta myös mielenterveyden palveluista. Nuoret kuvasivat myös muita palveluja, jotka olivat auttaneet saamaan elämän järjestykseen; apua oli saatu koko perheelle, tai oman perheen jäsenelle perhetyön, tukihenkilön tai -perheen, sosiaalityön ja sosiaalietuuksien avulla.

"De har gett mig något att prata om anonymt."

"Isä käy terapiassa, en tiedä kuinka usein tai pitkään. Sillä on lääkkeitä ja käynnit auttaa. Minä olen käynyt koulun miekkarilla juttelemassa kevätlukukauden ajan noin joka toinen viikko. Käynnit antavat rahkeita selvitä arjesta ja keskittyä mielen hyvinvointiin."

"Antaneet mahdollisuuden puhua jollekin."

"Olen mielenterveystilanteeni takia käynyt toimintaterapiassa ja minulla on tukihenkilö, joista etenkin tukihenkilöstä on ollut apua."

"Olen saanut apua mielenterveyteen ja itsetuhoisuuteen."

"Äitiä ne on auttanu paljon juttelemalla tms, mua ei. mutta ollaan saatu rahallista tukea joka on auttanut paljon."

"Auttoivat siinä milloin olemme äidillä ja milloin isällä."

"Sossu makso harrastuksen."

"Sairaanhoitajat, lääkäriltä ja kouluterveydenhoitajalta ollaan saatu perusterveyteen liittyviä apuja. Netarista on saanut apua ihmissuhteisiin liittyvissä ongelmissa."

Muutamista vastauksista kävi myös ilmi, että palvelu ei ollut auttanut. Näissä kuvauksissa palvelu ei ollut ollut tarpeeseen vastaavaa, oikea-aikaista tai riittävää. Apu oli ollut saavutettavissa, mutta palvelua ja tukea ei saanut riittävästi eikä riittävän ajoissa.

Lapset ja nuoret toivoivat, että palveluja kehitetään niin, että heidän mielipiteensä huomioidaan, palveluista tiedotetaan ja palveluresurssit olisivat riittävät.

”Vähän ovat auttaneet mutta palveluihin on älyttömän vaikea päästä.”

”No ei ainakaan mielenterveyspalveluihin nuoret pääse helposti.”

”Lyhyemmät jonot mielenterveyspalveluihin. Tietoa mielenterveydestä. Eräs ystäväni ei uskalla mennä kuraattorille, koska luulee että jos hän avautuisi hänet laitettaisiin osastolle mielenterveytensä takia.”

”Mielenterveyspalvelut ovat vaikeita. Itsetuhoinen kaverini on käynyt yli vuoden siellä ja täällä päästäkseen terapiaan enkä tiedä olenko itse valmis samaan taisteluun. ”

”Enemmän resursseja esim mielenterveyspalveluihin. Koulussa kyseltäisiin enemmän yksilön vointia.”

”Vähän vaikeasti saataville, enemmän palveluita tarvittaisiin jotta olisi helpompi saada niitä.”

”Niitä palveluita vaikee löytää ja mä en koskaan tiedä mistä asiasta voi soittaa tai laittaa. Mun mielestä pitäis olla kouluissa ja muissa paikoissa selkeitä ohjeita miten hakee apua ja mistä mihinkin pitää hakea apua.”

”Minusta se vähän riippuu, se olisi helpompaa nuorille saada apua jos he eivät pelkäisi avun pyytämistä, kun he tarvitsevat sitä.”

6 Koronapandemian seuraukset

Lapsilta ja nuorilta kysyttiin heidän kokemuksistaan koronapandemian vaikutuksista heidän elämäänsä. Pääosin lapset kokivat selvinneensä hyvin pandemiasta, mutta myös negatiivisia vaikutuksia ilmeni.

Lapsista 37 % oli huolissaan omasta hyvinvoinnistaan ja 44 % oli huolissaan läheisensä henkisestä hyvinvoinnista pandemian jälkeen. Kyselyyn vastanneista lapsista 47 % koki, että koronapandemian takia elämästä on kulunut vuosia hukkaan. 15 % lapsista oli sitä mieltä, että perheen sisäinen riitely oli lisääntynyt koronan jälkeen. Osa lapsista kertoi saaneensa uusia ystäviä pandemian aikana ja osa taas kertoi yksinäisyydestä tai sosiaalisten suhteiden haasteista.

"Jag förlorat mina vänner"

"Olen huolissani ystäväieni hyvinvoinnista"

Pienituloisten perheiden lasten vastaukset olivat negatiivisempia koronan seurauksiin liittyen, sillä 29 % heistä koki riitelyn lisääntyneen. Pienituloisten perheiden lapsista 19 % koki myös, ettei ollut saanut riittävästi tukea, kun hyvätuloisten perheiden lapsista näin vastasi vain 7 %. Pienituloisissa perheissä näyttäisi olevan enemmän perheen vuorovaikutukseen liittyviä negatiivisia tuntemuksia koronapandemian jälkeen.

Kaikista vastanneista lapsista 26 % pelkäsi, että vastaavia pandemioita tulee tulevaisuudessa lisää. 18 % pelkäsi, ettei saa opiskelupaikkaa ja 16 % ettei saa töitä tulevaisuudessa. Pienituloisten perheiden lapsista 32 % pelkäsi mahdollisia pandemioita ja työpaikan ja opiskelupaikan saamista epäili 25 %.

Huoli vakavista ongelmista, kuten läheisen päihteiden käytöstä (7 %) tai fyysisen väkivallan uhasta (3 %) oli kaikkien vastanneiden lasten kesken vähäistä, mutta toisaalta 27 % koki, että huoltaja oli stressaantunut. Pienituloisten perheiden lasten vastauksissa jopa 45 % kokee huoltajansa stressaantuneen ja on huolissaan huoltajan jaksamisesta. Pienituloisten perheiden lapsilla korostui erityisesti huoli perheen toimeentulosta (47 %), kun kaikista vastanneista lapsista vain 14 % on huolissaan perheen taloudellisesta tilanteesta koronan jälkeen.

Koko aineistossa lapset jakaantuivat hyvinvoiviin ja koronanpandemian negatiivista seurauksista kärsiviin. Vaikuttaisi siltä, että erityisesti pienituloisiksi ja hyvinvoivintinsa heikoksi määritelleet lapset kärsivät eniten koronapandemian negatiivisista vaikutuksista. Tämä näkyi vastauksissa erityisesti perheen ilmapiirissä, mutta myös lasten omassa hyvinvoinnissa ja tulevaisuususkossa.

Myös perhemuodolla näyttäisi olevan vaikutusta, sillä yhden vanhemman perheissä asuvilla oli myös muita enemmän haasteita selviytymisessä. Osa lapsista kertoi yhteiskunnallisten kriisien lisänneen pelon tunteita, ja lapset ovat havahtuneet näkemään turvallisuusuhkia laajemmin pandemian jälkeen.

"Ukrainan ja Venäjän välinen tilanne ja Suomen Natoon liittyminen mietityttää."

"Olen huomannut, että kaikkialla ei olekaan niin turvallista kuin luulin."

"Tietoisuus kaikesta mitä voi tapahtua on kasvanut."

Näiden vastausten ja vertailujen pohjalta voi sanoa, että mitä pienemmät tulot tai haastavampi elämäntilanne, sitä enemmän poikkeusajat ja tilanteet aiheuttavat käytännön haastetta ja henkisen hyvinvoinnin vajeita lapsille ja nuorille.

47 % lapsista koki, että koronapandemian takia elämästä on kulunut vuosia hukkaan.

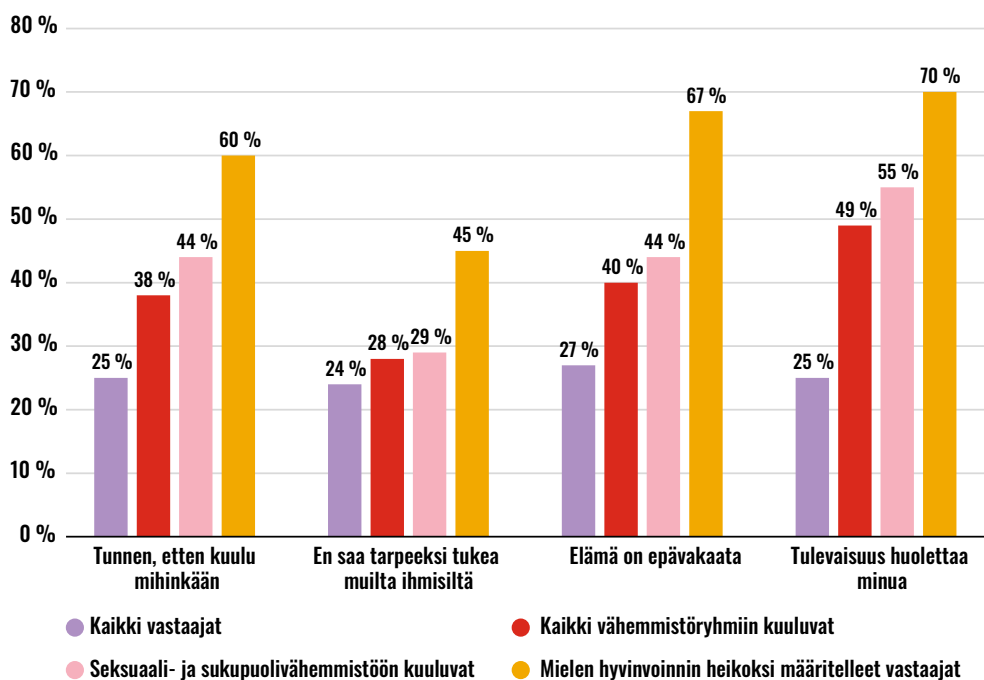
7 Huolestuttava tilanne: mielenterveyden haasteet ja

vähemmistöryhmien hyvinvointi

Kyselyn tuloksista nousi esille, että erityisesti pienituloisten perheiden, vähemmistöryhmien ja hyvinvointinsa heikoksi määritelleiden lasten kokemat hyvinvoinnin vajeet olivat huolestuttavan vahvat. Kun vertailtiin koko aineiston vastauksia vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten vastauksiin, he olivat huolestuneempia tulevaisuudesta, kokivat elämänsä epävakaina, eivätkä saaneet riittävästi tukea muilta ihmisiltä.

Tilanne näyttäytyi vielä huonompana niillä lapsilla, jotka olivat vastanneet hyvinvointinsa olevan heikko tai erittäin heikko. Näillä lapsilla ja nuorilla oli vielä enemmän osattomuuden, epävarmuuden, yksinäisyyden ja huolen tunteita.

Negatiiviset tuntemukset eri ryhmissä

Vähemmistöryhmiin kuuluvista lapsista 27 % on kokenut kiusaamista, kun kaikista vastanneista lapsista luku oli 22 %. Hyvinvointinsa heikoksi kuvanneista lapsista 33 % kertoi kokevansa kiusaamista. Vähemmistöön kuuluvista lapsista ja nuorista 43 % tunsi hyvinvointinsa heikoksi.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin itsensä määritelleiden lasten vastaukset olivat vielä huolestuttavampia, sillä heistä jopa 49 % koki hyvinvointinsa heikoksi ja vain 19 % hyväksi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista lapsista 47 % määritteli hyvinvointinsa huonontuneen viime vuodesta, kun muiden osalta heikennys oli 26 %.

Nämä lapset olivat useammin surullisia ja stressaantuneita, heillä oli erityisesti haasteita pitää itsestään sellaisena kuin ovat tai suhtautua tulevaisuuteen myönteisesti ja heitä oli kiusattu useammin kuin vähemmistöön kuulumattomia lapsia. He olivat myös käyttäneet kaikkia palveluja enemmän kuin muut kyselyyn vastanneet lapset ja suurimmat erot olivat mielenterveyden ja digipalvelujen käytössä.

Vähemmistöön kuuluvista lapsista ja nuorista 43 % tunsi hyvinvointinsa heikoksi.

15 % heistä vastasi, että he olisivat tarvinneet jotain palvelua, jota eivät saaneet. Vaikuttaa kyselyn tulosten pohjalta siltä, että monet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat lapset ja nuoret kokevat merkittäviä ja usealle elämänalueelle kohdistuvia hyvinvoinnin vajeita.

"Vanhemmat eivät hyväksy minua sukupuoli-identiteettini takia ja se on ollut raskasta mielenterveydelleni."

"Minua ahdistaa kaikki asiat, eniten se, etten saa olla kuka haluan".

Tulokset kertovat nuorten monimuotoisista elämäntilanteista ja haasteista, jotka kohdentuvat nimenomaan eriarvoisessa tai haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin. Vähemmistöryhmiin kuuluvilla lapsilla on haasteita, jotka heikentävät heidän hyvinvointiaan ja vastaavasti oman hyvinvointinsa heikoksi määrittelevillä lapsilla on hankaluuksia saada tukea ja voimavaroja selvitäkseen haasteista.

Tulosten pohjalta voidaan vaatia, että lasten ja nuorten huomiot ja huolet mielenterveyden ja yhdenvertaisuuden puolesta on saatava kuuluviin.

JOHTOPÄÄTÖKSET

”Lapsia kuunneltaisiin enemmän.” ”Meidät otettaisiin vakavissaan.”

Lasten kokemukset kuvaavat hyvin samankaltaisia kokemuksia pienituloisuudesta, kuin tutkimustiedon pohjalta jo tunnistetaan. Keskituloisissa ja hyvätuloisissa perheissä lapset asuvat ydinperheessä, työssäkäyvien vanhempien kanssa kaupunkialueella, kun taas pienituloisen lapsi asuu useammin yksinhuoltajaäidin kanssa maaseudulla. (Itla 2022)

Lapsen ääni 2022 -kysely kertoo lasten äänellä siitä, mitä tutkimustieto ja aiemmat Lapsen ääni -kyselyt ovat kuvanneet: lapsilla ja nuorilla on kasautuvia haasteita ja huolia arjessaan, joita eriarvoisuus ja köyhyys aiheuttavat. Poikkeusolot ovat lisänneet huolia entisestään. Lasten kokemustieto on merkittävää, sillä se kuvastaa lasten arkea ja kokemusta omasta hyvinvoinnistaan. On aikuisten ja yhteiskunnan velvollisuus kuulla lasten ääni ja puuttua hyvinvoinnin vajeisiin päättäväisesti.

Lasten hyvinvointi on jakaantunutta. Hyvätuloisten perheiden lapset ovat kaikissa kysymyksissä hyvinvoivempia kuin pienituloisten perheiden lapset, joilla esiintyy paljon enemmän hyvinvoinnin vajeita tai negatiivisia tuntemuksia. Samat seuraukset toimivat myös osittain toisin päin kyselyn tuloksissa, eli lapset, jotka kertovat hyvinvointinsa olevan heikko ovat myös pienituloisempia, velkaantuneempia ja selviytyneet huonommin taloudellisista ja korona-ajan muutoksista kuin muut kyselyyn vastanneet lapset.

Pienituloisuuteen liittyy merkittäviä hyvinvoinnin haasteita ja vajeita, eriarvoisuutta, syrjäytymistä, materiaalista puutetta ja tuen tarvetta. Lasten hyvinvoinnin vajeet koskevat materiaalien puutteiden lisäksi henkistä hyvinvointia ja perheen ilmapiiriä, sosiaalisia suhteita ja vapaa-aikaa, lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista. Näiden vajeiden täyttäminen ja uusien vajeiden kehittymisen ehkäiseminen on yhteiskunnan ja aikuisten tehtävä.

Lapsiperheköyhyyden ehkäisemiseen ja vähentämiseen on tehtävä useita toimia. Perheiden vanhempien työllistymistä on tuettava tehokkaammin ja on kehitettävä riittäviä ja oikein kohdentuvia sekä kokonaistilanteet huomioivia sosiaaliturvaetuksia.

Taloudellisen tuen lisäksi perheille on mahdollistettava käytännön apua ja tukea arkeen. Perheiden palvelujen tulee olla oikea-aikaisia ja riittäviä. Palveluista tiedottamista ja palveluihin pääsyä tulee kehittää niin, että tieto tavoittaa lapset ja nuoret esimerkiksi digitaalisten ratkaisujen keinoin.

Erityisesti on panostettava ennalta ehkäiseviin, matalan kynnyksen palveluihin sekä tarpeeseen vastaaviin mielenterveyspalveluihin.

Lapsille ja perheille on tuotava yhdenvertaisesti tukea haastaviin elämäntilanteisiin. Monimuotoisten perheiden ja vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten arjen haasteet on huomioitava. Palveluissa on tärkeää tunnistaa vähemmistöihin kuuluvat lapset, kannustaa ja rohkaista heitä, tunnistaa myönteisesti heidän tarpeitaan ja varmistaa osallisuuden kokemusta. Palvelujen ja sosiaaliturvan on kohdennuttava täsmällisesti ja kattavasti myös monimuotoisten perheiden haasteissa. Yhteiskunnallisten muutosten ja poikkeusolojen aiheuttamiin vaikeuksiin on tartuttava nopeasti ja palvelujen on oltava oikea-aikaisia.

Erityisen tärkeää on huomioida lasten ääni. Lasten kokemukset on saatava esille, jotta aikuiset voivat kuunnella ja huomioida lasten mielipiteen sekä ottaa vastuuta lasten kasvun ja kehityksen turvaamisesta, hyvinvoinnin tukemisesta ja oikeuksien toteutumisesta.

Lapsen ääni -kyselyn tulosten avulla voidaan kuunnella lasten kokemusta, arvostaa sitä ja toteuttaa yhteiskunnallisia muutoksia lapsilähtöisesti.

**Lasten
hyvinvointi
on
jakaantunutta.**

**Lapsille ja
perheille
on tuotava
yhdenvertaisesti
tukea
haastaviin
elämäntilanteisiin.**

Suosituksia lapsiperheköyhyyden

ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi

- On tartuttava eriarvoisuuden vähentämiseen ja lapsiperheköyhyyden ehkäisemiseen niin, että muutoksissa lapset tulevat paremmin kuulluiksi, nähdyiksi ja arvostetuiksi.
- On tapahduttava muutoksia sekä valtakunnallisesti, hyvinvointialueilla ja kunnissa että perheiden arjen ympäristöissä ja perheissä.
- On varmistettava hyvinvointialueilla sellaiset terveys- ja sosiaalipalvelut, joihin lapset ja nuoret osaavat hakeutua, jotka vastaavat lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin ja huomioivat heidän elämäntilanteensa kokonaisuutena.
- Tulee purkaa työllistymisen esteitä mahdollistamalla vanhempien työskentely (esim. monimuotoiset työtavat, varhaiskasvatuksen joustot, yhden vanhemman perheiden ja maahanmuuttotaustaisten perheiden tukeminen).
- Tulee suunnitella sosiaaliturvauudistusta lapsilähtöisesti tähdäten johdonmukaisesti lapsiperheköyhyyden vähentämiseen ja toimeenpanna sosiaaliturvauudistusta portaittain jo ennen kokonaisuudistuksen valmistumista.
- Tulee korottaa sosiaalietuuksia, jotta inflaation aiheuttamat vaikutukset eivät lisää lapsiperheiden syrjäytymistä ja köyhyyttä.
- On panostettava hyvinvointiin huolehtimalla kaikkien lasten mahdollisuudesta elää mielekästä elämää myös vapaa-ajallaan ja harrastuksissa sekä jatkaa harrastamisen Suomen mallin kestävää ja yhdenvertaista kehittämistä ja toteuttamista kaikkialla Suomessa.
- On turvattava lapsen oikeudet, toteutettava johdonmukaisesti lapsivaikutusten arviointia ja kuultava lasten näkemyksiä arviointia tehtäessä.
- Pelastakaa Lasten suositukset päättäjille löytyvät osoitteesta [pelastakaalapsen.fi](https://www.pelastakaalapsen.fi)

Lähteet

Iitla (2022). <https://itla.fi/lapsiperhekoyhyys-datana/>

Kallio & Hakovirta (2020). Johdanto. Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa Kallio & Hakovirta Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. (toim.) Tampere: Vastapaino.

KELA (2022). Hintojen nousun vaikutuksia lapsiperheköyhyyteen voidaan vähentää vain vähän lapsilisäjärjestelmän muutoksilla. Kela tutkimusblogi 14.9.2022. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6774>

Ristikari, Keski-Säntti, Sutela, Haapakorva, Kiilakoski, Pekkarinen, & Gissler (2018). Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä.

THL. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/262147>

THL (2021). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-kouluterveyskysely>

THL (2022). <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Tilastokeskus (2021). Tulonjakotilasto. Pienituloisten määrä väheni vuonna 2020. Julk. 16.12.2021. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tjt/2020/03/tjt_2020_03_2021-12-16_tie_001_fi.html

Tilastokeskus (2022). Käsitteet, pienituloisuus. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/meta/kas/pienituloisuus.html>

Tausta- ja tilastotietoa lapsiperheköyhyydestä

- Eurooppalainen lapsitakuu. Suomen toimintasuunnitelma. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164025>
- Iitla (2022). Lapsiperheköyhyys datana. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. <https://itla.fi/lapsiperhekoyhyys-datana/>
- Kallio & Hakovirta (2020). Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. (toim.) Tampere: Vastapaino.
- Kiilakoski, Tomi (toim.) 2022. Kestävää tekoa – Nuorisobarometri 2021. Nuorisotutkimusseura. <https://tietoanuurista.fi/wp-content/uploads/2022/03/nuorisobarometri-2021-web.pdf>
- Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2021. Yhdenvertaisuus pandemian ajassa. Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2021. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:6. Yhdenvertaisuus pandemian ajassa : Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2021 - Valto <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164130/LAV%20Vuosikertomus%202021%20suomi%20final%20e.pdf>
- Lapsi- ja perhejärjestöjen politiikkasuositus: Lapsiperheet ja sosiaaliturvauudistus. Lapsi- ja perhejärjestöjen verkosto 2021. <https://www.lskl.fi/julkaisut/lapsiperheet-ja-sosiaaliturvauudistus/>
- Petri Paju (toim.): Kuljeta, kannusta ja konkurssi – Lasten harrastamisen kustannukset ja Hopen harrastustuki. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2022. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2022/06/20220531KuljetaKannustaJakKonkurssiSelvitysValmis.pdf>
- Sosiaaliturvauudistus. STM. <https://stm.fi/sosiaaliturvauudistus>
- Suomen kansallinen lapsistrategia. <https://www.lapsenoikeudet.fi/wp-content/uploads/2021/04/lapsistrategia-FIN.pdf>
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2020). Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. <http://stat.fi/tilasto/tjt>
- THL 2021. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2021. Tilastoraportti 30/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-kouluterveyskysely>

Pelastakaa Lapset ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton, vuonna 1922 perustettu kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja maailmalla.

pelastakaalapset.fi